

«Էդիթ Պրինտ» հրատարակչություն

Ավարտական հետազոտական աշխատանք

Թեմա՝ Ազգային տոների, ծեսերի կազմակերպման
առանձնահատկությունները կրթական գործընթացում

Հաստատություն՝ 151 մ/մանկապարտեզ

Դաստիարակ՝ Ոսկանյան Շուշան

Ղեկավար՝ Ժաննա Ավետիսյան

ԵՐԵՎԱՆ 2023թ.

Բովանդակություն

Ներածություն-----	3
Ազգային տոների, ծեսերի կազմակերպման առանձնահատկությունները կրթական գործընթացում`	
• Գլուխ1-----	5
• Գլուխ2-----	13
Եզրակացություն-----	24
Գրականության ցանկ-----	25

Ներածություն

Թեմայի արդիականություն՝ ծեսերը մեզ են հասել դեռևս անտիկ շրջանից , յուրաքանչյուր ազգ ունի իր ազգային ծեսերը և դրանք կազմակերպելու և իրականացնելու սովորույթները:

Մեր ծեսերը, սակայն ,դարերի ընթացքում մի շարք փոփոխությունների են ենթարկվել ,որոշներն էլ դուրս են շարքերից:

21-րդ դարում ապրող երեխայի մեջ շատ քիչ են պահպանվում այդ սովորույթները, ինչու՞ երեխայի, որովհետև դրա վառ կրողը նա է, պետք է այնպիսի հիմք դնել , որ հետագայում այդ հիմքը առիթ հանդիսանա երեխաներին հարգել և գնահատել մեր ազգային հարստությունները՝ ծեսերը : Նշենք նաև ,որ մեր տոները հիմնականում իրականանում են եկեղեցում Աստծո օրհնության շնորհիվ:

Թեմայի նպատակը՝ նախադպրցական տարիքի երեխաներին՝

- ներկայացնել ծեսերը
- բացատրել դրանց նշանակությունը
- դրանց արդիականությունը
- բովանդակությունը
- հայկական ավանդույթների հիմնականկապերը ծեսերի հետ

երեխաներին ներգրավվել ծեսերի իրականացման գործում, հետաքրքրություն մտցնել նաև ծեսերի կազմակերպման մեջ կազմակերպելով՝

- դերային խաղեր
- փոքրիկ միջոցառումներ
- էքսկուրսիաներ
- պատկերավոր գիտելիքներ փոխանցել և այլն:

Նաև հիմնական նպատակն է ծեսերը մոռացության չմատնել և մշտապես արդիականության դարձնել, որովհետև դա ազգի կայացման և ազգի հարստության հիմքերից մեկն է՝ մշակութային մեծ ժառանգություն:

Նյութը ունի ներածական մաս, երկու գլուխ, և եզրակացություն: Առաջին գլխում անդրադարձել եմ ծեսերին՝ ի՞նչ է իրենից ներկայացնում ծեսը, ինչպե՞ս ենք այն իրականացնում, ի՞նչ կարող ենք սովորել ծեսի միջոցով և այն փոխանցել երեխաներին: Մանրամասն ներկայացրել եմ ծեսերի իմաստը, դերն և նշանակությունը: Ծեսերը իրականացրել ենք խաղերի միջոցով, քանի որ խաղերը համարվում են երեխաների ուսուցման և դաստիարակման բաղկացուցիչ մասը: Դեռ վաղ տարիքից երեխաները ճանաչեցին ազգային խաղերը, նրանց մոտ ավելացավ շրջակա աշխարհի մասին պատկերացումները. այդ փորձերը ներկայացրել եմ աշխատանքիս ընթացքում կատարված նկարներով:

Երկրորդ գլխում ներկայացրել եմ ծեսերի գործնական մասը: Նպատակն այն է, որ երեխաների մոտ զարգանա սեր դեպի բնությունը: Երեխաները ծանոթացան ազգային ծիսական տիկնիկների հերոսներին, ինչպես նաև իրենց մասնակցությունն ունեցան կերպարները կերտելու գործում: Ծեսերի իրագործման գլխավոր նպատակներից մեկն էլ այն է, որ ազգային մշակույթի արժեքները չմոռացվեն: Այս դեպքում երեխան հանդիսանում է ծեսը պահպանողն և փոխանցողը դեպի տուն և շրջակա աշխարհ: Գործնական աշխատանքը ցույց տվեց, որ նախադպրոցական տարիքի երեխան ծիսական բնական, անկաշկանդ, ազատ միջավայրում կիրառում է իր գիտելիքները, հմտություն է ձեռք բերում, զարգանում է երևակայությունը, կարողանում է ազատ արտահայտել իր միտքը: Կարողանում է կողմնորոշվել և կատարել համապատասխան գործողություններ՝ բանավոր խոսքի միջոցով հիմնավորելով, ներկայացնելով իր երևակայությամբ ստեղծած միտքը:

Գլուխ 1

Ազգային տոների, ծեսերի կազմակերպման առանձնահատկությունները կրթական գործընթացում

Ծեսն այն միջավայրն է, որտեղ բոլորը, ազգի մշակույթը յուրացրած, ինքնադրսևորվելու, ստեղծագործելու, որոնելու, հայտնաբերելու, երևակայելու, իմացածը կիրառելու լայն հնարավորություն ունեն: Ծեսը, որպես միասնական, բազմաբնույթ, ինտեգրված գործունեություն, նպաստում է նախակրթարան, ընտանիք, համայնք արդյունավետ համագործակցությանը: Ծեսի յուրացման, կրթության, ըմբռնման հիմքը անհրաժեշտ է դնել դեռ վաղ տարիքից՝ այսինքն նախակրթարանից:

Նախադպրոցական տարիքում ծեսի միջոցով սանի զարգացման գործընթացն արդյունավետ է, այն իր մեջ ոչ միայն ներառում է երեխայի համար կարևոր գործունեության ձևերը, այլև իրագործվում է լավագույն ազգային նյութով: Իսկ էկոլոգիական կրթության, որի հիմքը նույնպես դրվում է մանկապարտեզում, նպատակը վաղ տարիքից բնության հետ երեխայի միավորումն է, բնության հանդեպ պատասխանատու հոգատար վերաբերմունքի ձևավորումը:

Էկոլոգիական դաստիարակության նպատակն է երեխային տալ ճանաչողական, բնապահպանական տարրական գիտելիքներ, ձևավորել էկոլոգիական գիտակցությունը, բնության, շրջակա միջավայրի նկատմամբ հոգատար վերաբերմունք: Բնության մեջ ապրող երեխան ճարպիկ է, գործունյա, անվախ, ուժեղ, խելացի, սրամիտ, համարձակ և այլն, որովհետև միայն այդպիսի հատկություններ ունեցողը կարող է ոչ միայն գոյատևել այդ միջավայրում, այլև լիարժեք անդամը լինել, Էկոլոգիական դաստիարակությունը կրթության էական բաղադրիչն է, հատկապես 21-րդ դարում, քանի որ մարդկության անհետատես գործունեության արդյունքում հասարակությունը և մոլորակը կանգնած են աղետի առաջ: Ուստի էկոլո-

գիական կրթությունը և էկոլոգիական գիտակցության ձևավորումը պետք է սկսել վաղ տարիքից:

Նախադպրոցական տարիքի երեխայի զարգացման մեջ կարևոր դեր պետք է գրավի բնագիտական և էկոլոգիական դաստիարակությունը: Բնության նկատմամբ վերաբերմունքը, էկոլոգիական պատկերացումները ենթադրում են ծանոթացնել երեխաներին բնության հետ, սովորեցնել շրջակա միջավայրի խնամքի կարևորությունը և կանոնները, հոգատարություն սերմանել շրջակա միջավայրի՝ ծառերի, խոտերի, կենդանիների և բնության մաս կազմող յուրաքանչյուր տարրի նկատմամբ:

ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԾԵՄԵՐՆ ՈՒ ՏՈՆԵՐԸ

ՆՈՐ ՏԱՐԻ (ԱՄԱՆՈՐ)

Ըստ պատմական տվյալների, վաղ ժամանակներում հայերը Նոր տարին նշել են մարտի 21-ին՝ գարնանային գիշերահավասարի օրը: Բնությունը հարություն է առնում գարնան սկզբին, և հայ մարդը այդ օրն էլ դարձրել է Նոր տարի և նշել շքեղ տոնախմբությամբ՝ փառաբանելով բնության զարթոնքը, ակնկալելով բերքառատ տարի: Հայկական երկրորդ տարեգլուխը եղել է Նավասարդի 1-ը (օգոստոսի 11-ը) և տևել է մինչև սեպտեմբերի 9-ը: Ըստ ավանդության, Հայկ նահապետը Հայոց ձոր գավառում սպանել է բռնակալ Բելին՝ ազատություն պարզելով իր տոհմին ու հետնորդներին: Ենթադրաբար դա տեղի է ունեցել մ. թ. ա. 2492թ. օգոստոսի 11-ին: Օգոստոսյան տոնը հայերը կոչել են Նավասարդ: Բառը կազմված է նավա/նոր և սարդ/տարի բառերից և նշանակում է Նոր տարի: 18-րդ դարում, Միմեոն Երևանցի կաթողիկոսի օրոք, որպես Նոր տարվա սկիզբ ընդունվեց հունվարի 1-ը (համապատասխանեցնելով քրիստոնեական մի շարք երկրներում ընդունված տարեսկզբի հետ): Միայն 20-րդ դարի սկզբներից համընդհանուր դարձավ հունվարի 1-ը, որպես տարվա սկիզբ, տոնելը: Հիշատակվում են տոնի տարբեր անուններ՝ Ամանոր, Տարեմուտ, Տարին Գլուխ, Նոր տարի, Կաղանդ, Կաղինդ, Կալոնտար,

Կալանտար: Նոր տարուն նախորդող գիշերն էլ հայտնի էր Լուլէի գիշեր, Խլվլիկ, Կախ կամ Կաղ անուններով, իսկ համշենահայերի մոտ՝ Ծաղկըմուտ: Նոր տարին սկսվում էր դեկտեմբերի 30 - 31-ին՝ ամանորյա խմորեղեն պատրաստելով: Խմորեղենի մեջ ամենագլխավորը «Տարի հաց», «Կրկենի», «Դովլաթ կրկենի», «Կլոճ», «Փուռնիկ» և այլ անուններով ծիսական հացն էր: Տարբեր տեղերում այդ հացի բաղադրատոմսերը, ձևը տարբեր էր: Այն կարող էր լինել գաթա, բաղարջ, ձվածկ, կլոր, խաչածկ, եռանկյունի, քառակուսի և այլն: Կարող էր զարդարված լինել զանազան զարդանախշերով, ընկույզով, չամիչով, սերմերով, պտուղներով: Գլխավորն այն է, որ հացի մեջ որևէ նշան էր դրվում՝ կորիզ կամ լոբի կամ ուլունք, ավելի հաճախ՝ դրամ: Տարի հացը տարբեր տեղերում տարբեր օր են կտրում՝ տարեմուտի ընթրիքին, հունվարի 1-ի առավոտյան, հունվարի 4-ին, հունվարի 5-ին՝ ճրագալույծին, հունվարի 6-ին՝ ծննդին: Ըստ մատենագիտական նյութերի, հնում «Տարի» հացը բաժանել են 12 մասի՝ իբրև 12 ամիսների խորհրդանշան: Բաժանել են նաև տան բոլոր անդամների թվին հավասար: Հաճախ բաժին են հանել նաև տան կենդանիներին, արտին, հանդին: Ում բաժին ընկներ նշանը, այդ տարի նա երջանիկ կլիներ կամ ընտանիքի հաջողությունը նրանից կգար: «Տարի» հացից բացի թխում էին զանազան ձևերի ու մեծության այլ խմորեղեններ, որոնք ունեին կանխատեսելու նպատակ, ինչպես նաև հմայական խմորեղեններ: Վերջիններից էին, օրինակ, կլոր, մեջը ծակ, ցորենով ու գարիով զարդարված «հացի հոր», «գարու հոր» կոչվող խմորեղենները: Թխում էին ընտանիքի եկամուտը խորհրդանշող աշխատանքային գործիքի պատկերով խմորեղեն՝ արոր, գութան, խնոցի, մկրատ, մատնոց, ուրագ և այլն, որևէ ցանկություն խորհրդանշող պատկեր՝ քսակ, պայտ, կողպեք, հասկ: Շատ տեղերում թխում էին մարդակերպ թխվածքներ, որոնք կոչվում էին «Ասիլ-Բասիլ», «Վասիլ»: Սրանք խորհրդանշում էին բնության մեռնող ու հարություն առնող աստվածներին՝ Նարին, Արա գեղեցիկին: Մարդակերպ հացիկների աչքերի, բերանի կրծքին դրված ձեռքերի վրա չամիչներ էին դնում: Թխվելու ընթացքում դրանց ուռելը կամ սմբելը դրական կամ բացասական գուշակություն էր տվյալ տարվա համար: Ձևավոր հացերով ոչ միայն գուշակություններ էին անում, այլև շնորհավորում էին միմյանց տոնը և դրանցով

«կադանդում» ջուրը: Նոր տարվա նախորդ գիշերը կանայք և երիտասարդ տղամարդիկ իջնում էին գյուղի աղբյուրը և կադանդում ` շաղ տալով նրա մեջ սերմեր, պտուղներ կամ թրջելով ծիսահացերը: Հավատում էին, որ ճիշտ կեսգիշերին ջրի տեղ աղբյուրից ոսկի է հոսում (ընդամենը մի պահ) և աշխատում էին հենց այդ պահին աղբյուրից ջուր բերել:

Մուրբ Չատիկն

Ամբողջ քրիստոնյա աշխարհում Չատիկը համարվում է Քրիստոսի հարության տոնը: Չատիկ անվանումն առաջացել է գատել բառից, որը նշանակում է գատվել և հեռանալ մեղքերից: Այն համարվում է եկեղեցական 5 տաղավար տոներից մեկը և այս օրն ամբողջ քրիստոնյա աշխարհը տոնում է Քրիստոսի հարությունը, իրար հայտնելով ավետիսը` «Քրիստոս հարյավ ի մեռելոց» և ի պատասխան ստանալով` «Օրհնյալ է հարությունը Քրիստոսի»:

Սակայն հայոց աշխարհում գատկի տոնի արմատները շատ ավելի հին են: Չատիկը հնում համարվում էր գարնանացանի տոնը և նվիրված էր Անահիտ դիցուհուն, ով էլ հովանավորում էր մայր հողի բեղմնավորումը:

Չատիկն ծագում է գատել բառից, քանի որ հենց Անահիտն էր, որ միմյանցից գատում էր բնության գույները: Ըստ ավանդության, երբ ջրհեղեղից հետո Արացիները բնակություն հաստատեցին Արարատյան դաշտում, նրանք նկատեցին, որ ծիլ ու ծաղկունքն ամբողջությամբ գորշությամբ է պատված: Եվ Արիների նահապետ Մանը զոհեր է մատուցում Անահիտ աստվածուհուն` խնդրելով նրան, որպեսզի վանի գորշությունն ու իրենց վերադարձնի բնության հազարավոր գույները: Սակայն Անահիտը պատասխանում է, որ բնության գույները կարող է վերադարձնել միայն Հազարան հավքը, որը դյուրիչ ձայնով երգում է և գույնզգույն ձվեր ածում, որով և նորոգվում են բնության գույները: Բայց այժմ հավքը պահվում է ստորգետնյա թագավորությունում, և Մանը պետք է ազատի և վերադարձնի նրան:

Մանր վերադառնում է Արարատ Հագարան հավքի հետ: Նա հավքին դնում է գետնին, և հավքը սկսում է երգել՝ բազմաթիվ գույներ ճառագելով և գույնզգույն ձվեր ածելով: Այնուհետև Անահիտը, գալով Արարատ, հավաքում է գույնզգույն ձվերը և շաղ տալիս ողջ դաշտով մեկ: Իսկ այնուհետև պատվիրում է հավքին բույն դնել Արարատ լեռան վրա և մշտապես գույներ տարածել երկրի վրա: Եվ այդ օրվանից Արիները սկսում են ուրախ վարել և ցանել հողը, իսկ մանուկները, ջահել հարսներն ու աղջիկները մինչև ուշ երեկո երգում, պարում ու ձվախաղ են խաղում:

Ի տարբերություն քրիստոնյաների, ովքեր զատկի ձվերը ներկում են մուգ կարմիր գույնով (Քրիստոսի թափած արյան գույնը), Արիացիները զատկի ձվերը ներկում էին բոլոր հնարավոր գույներով: Նրանց համար զատկի տոնի իմաստը կյանքի վերածնունդը և բնության գարնանային զարթոնքը տոնելու մեջ էր:

Վարդավառ

Վարդավառը քրիստոնյա աշխարհում տարածված է, որպես Քրիստոսի պայծառակերպության օր, որը նշվում է Քրիստոսի հարությունից հետո 98-րդ օրը: Տոնի ժամանակ ժողովրդական սովորույթներից է միմյանց վրա ջուր ցողելն ու աղավնիներ բաց թողնելը, որոնք խորհրդանշում են ջրհեղեղը, Նոյի ընտանիքի փրկությունը և Նոյի աղավնուն:

Հեթանոսական շրջանում Վարդավառ տոնը նվիրված է եղել Աստղիկին: Աստղիկը հայոց դիցարանում համարվում էր սիրո և գեղեցկության աստվածուհին, ինչպես նաև ամպրոպի աստված Վահագնի սիրեցյալը:

Ըստ ավանդազրույցի՝ Աստղիկը ծնվել է ծովի փրփուրներից և որտեղ որ քայլում էր, նրա ոտքերից կաթկթացող արյան հետքերի տեղում վարդեր էին բուսնում: Աստղիկ աստվածուհին նաև երկնքից վարդեր շաղ տալով հայ աղջիկներին օժտում էր աստվածային գեղեցկությամբ: Վարդավառը հայոց աշխարհում ամենասիրելի տոներից մեկն էր և տոնվում էր մեծ շուքով: Այդ օրը բոլորը միմյանց վրա ջուր էին

ցանում և իրար սեր ու գեղեցկություն տալիս: Տոնի ընթացքում նրանք փառաբանում էին Աստղիկին և միմյանց նվիրում տոնի խորհրդանիշը՝ վարդը:

Ըստ արիական ավանդույթներից մեկի՝ ստորգետնյա աստվածն առևանգում է Աստղիկին, որի հետևանքով արիների միջից վերանում են սերն ու գեղեցկությունը, և նրանց հոգիներում բույն է դնում ասելությունը: Բոլորը դառնում են սոգեղ ու անգութ: Բայց Վահագնը, հաղթելով հրեշին, ազատում է Աստղիկին և, շրջելով Հայոց աշխարհով, արիներին օծում է վարդաջրով, վարդավառ է սարքում և նրանց վերստին օծում աստղիկյան սիրառատությամբ:

Հնում մարդիկ Վարդավառը նշել են հիմնականում գետերի աղբյուրների կամ լճերի ափին՝ այնտեղ, որտեղ ջուրն առատ է եղել: Վարդավառը նաև համարվել էր ջրի տարերքի պաշտամունքի տոն: Հայերի մեջ տարածված են ջրի և անձրևաբերության հետ կապված բազմաթիվ ծեսեր: Ջուրն ասոցացվել է նաև կապույտ գույնի հետ, որը և՛ պարզություն, և՛ մաքրություն է խորհրդանշում: Համաձայն շումերական աղբյուրների, հայերը Հայա տիեզերական ջրերի և իմաստության աստծո որդիներն են, և ըստ «Սասնա ծռեր» էպոսի՝ հայերը պաշտել են ջուրը և իրենց համարել ջրից ստեղծված (Սանասար և Բաղդասար):

Վարդավառը համարվում է նաև խնձորի տոնը: Ընդունված սովորություն կար, որ մինչև Վարդավառ խնձոր չէին ուտում: Եվ Վարդավառին՝ խնձորի բերքի օրհնությունից հետո, նոր կարելի էր բերքը հավաքել և օգտագործել:

Տրնդեզ

Հայ առաքելական եկեղեցին ամեն տարի՝ Քրիստոսի ծնունդից 40 օր հետո նշում է Տյառնընդառաջը: Տյառնընդառաջի տոնը համարվում է Տիրոջն ընդառաջ գնալու հրավեր բոլորի համար:

Հնում տրնդեզը կրակին նվիրված տոն է եղել: Ըստ հին հայկական պատկերացումների՝ տրնդեզի վառվող կրակի բոցերն ավելի էին ջերմացնում արևին և այդպիսով մեղմում էին ցուրտը և արագացնում գարնան գալուստը: Քանի որ հայերն

իրենց համարում էին Արևի որդիներ, նրանք պաշտում էին նաև արևի երկրային տեսակը՝ կրակը: Տոնի ժամանակ կրակի վրայով թռչելով՝ մեր նախնիները հաղորդակցվել են բնության տարրերի հետ: Ըստ որոշ մեկնաբանությունների՝ տրնդեզ բառը նշանակում է դիզված կրակ:

Հեթանոսական շրջանում Տյառնընդառաջի ծխի ուղղությամբ մարդիկ կատարել են գուշակություններ: Ծխի միջոցով մարդիկ գուշակել են տարվա բերքառատությունը: Ծխի ուղղությամբ նաև փորձել են գուշակել՝ որտեղից է գալու հարսնացուն կամ փեսացուն: Տրնդեզի կրակը վառել են հիմնականում ցորենի հասկերից: Կրակի վառվելու ընթացքում կանայք սկուտեղի վրա բերում էին Տյառնընդառաջի տոնական կերակրատեսակները՝ փոխինձը, չամիչը, աղանձը, ընկույզը, բոված սիսեռը և պտտեցնում կրակի շուրջ, իսկ դրա որոշ մասը շաղ տալիս կրակի վրա: Այնուհետև, երբ կրակի բոցն արդեն թուլանում էր, սկսում էին թռչել կրակի վրայով: Եթե կրակի վրայից թռչելիս փեշը անզգուշությամբ վառվում էր, դա համարվում էր հաջողության նշան:

Մուսալեռան բնակիչների մեջ տարածված է եղել նաև մի սովորություն, որ տանտիկինը Տյառնընդառաջի ժամանակ բացում էր տան դուռն ու պատուհանը, դուրս էր քշում ձմեռը և ներս էր հրավիրում գարունը:

Ըստ Ս. Գրիգոր Տաթևացու՝ կրակն ունի հետևյալ խորհուրդները. «Խարույկի հուրը բորբոքելով՝ քրիստոնյաներն Աստծո սիրո հուրն են խնդրում, և կրակը ծառայեցնում են Աստծուն»:

Ծաղկագարդ

Զատիկի տոնից մեկ շաբաթ առաջ Հայ Առաքելական եկեղեցին նշում է Ծաղկագարդը: Այն խորհրդանշում է Քրիստոսի մուտքը Երուսաղեմ: Տոնի ժամանակ բացվում է եկեղեցու խորանը և մարդիկ եկեղեցուց օրհնված ուռենու կամ ձիթենու ճյուղեր են տանում տուն, որոնք էլ համարվում են չարխափան: Մարդիկ այդ ճյուղերը պահում

Էին տանը կամ ամբարներում, որպեսզի տարին առատ ու բարիքով լի լիներ և հիվանդությունները վերանային:

Մակայն, դեռևս հեթանոսական ժամանակներից մարդիկ տոնել են Ծառզարդարը, որը նվիրված է եղել ծառի պաշտամունքին: Այն հնում կապված է եղել բնության զարթոնքի, գարնան գալստյան և մեռնող և հարություն առնող բնության աստվածության հետ՝ Արա Գեղեցիկի հովանավորչությամբ: Հնում հայ ժողովրդի մեջ եղել է որոշ ծառերի պաշտամունք, ինչպիսիք են՝ ուռենին, սուին, խնկենին, կաղնին, որոնք ունեցել են տիեզերքի հավերժականության, պտղաբերության և կենաց ծառի խորհուրդ:

Հնագույն շրջանում ծառզարդարի տոնի ժամանակ սրբազան և խորհրդանշական ծառը զարդարել են գույնզգույն շորի պատառիկներով և տարբեր պտուղներով: Որոշ շրջաններում ծառերը զարդարել են ձվերով, ինչն էլ ունեցել է չարխափան նշանակություն:

Հնում ծառզարդարի տոնի ժամանակ էր կատարվում նաև անձրևաբերության ծեսը, որը կատարվում էր Նուրի տիկնիկների միջոցով: Աղջիկները պատրաստում էին տիկնիկը, այն պտտեցնում տնետուն՝ խնդրելով Նուրիին անձրև պարգևել չորացած հողին: Կա նաև կարծիք, որ տիկնիկը խորհրդանշում է ջրի՝ Նարե աստվածուհուն, և ծառզարդարի տոնն էլ հենց նվիրված է եղել նրա պաշտամունքին, քանի որ ջուրն այն կենսական տարրն է, առանց որի բնությունը չի կարող կենդանություն առնել:

Գլուխ 2

Ծես՝ որևէ սովորույթ և դրա կատարումն ու կարգը:

Ընդհանրապես ավանդաբար եկող սովորություն՝ սովորույթ:

Տոնը մարդուն (լայն առումով) ուղեկցում է իր կյանքի ողջ ընթացքում, և հենց այդ ժամանակահատվածում էլ ձևավորվում, զարգանում և սովորույթի ուժ է ստանում: Այս առումով մեծ է միջավայրի, հասարակական կարծիքի, տեսանկյան, գործող արժեհամակարգի դերը, որոնց ճշգրտումով էլ միայն հնարավոր է առաջ շարժվել: Բուն տոնն արդեն իսկ ուրախություն է, ցնծություն, դժվարությունը անցնելիք ճանապարհի ճիշտ ընտրությունն է:

Քանի որ իմաստային, խորհրդաբանական շերտն էլ բավականաչափ բազմազան է, այս գործին լծվելուց առաջ լավ է ծանոթանալ, ուսումնասիրել, ինքնակրթվել և նոր միայն ազատորեն և անկաշկանդ առաջ գնալ:

Ծեսի մեջ ներառված տարրերից անփոփոխ է միայն բուն խորհրդաբանական շերտը:

Հեշտ է ենթադրել, որ ազգերի, մարդկության «կյանքի» ընթացքում որոշ ծեսեր մոռացվում են, նորերն են ստեղծվում, եղածները փոփոխվում են՝ անպայման ազդվելով ժամանակաշրջանի կենսափիլիսոփայությունից, սոցիալական իրավիճակից, հավատալիքներից, սովորույթներից: Հետևապես՝ ծեսը ժամանակի կրողն է ու ինչ-որ տեղ մարդու գործունեությունը կարգավորող ֆունկցիա ունի: Եթե ամեն սերունդ ծեսին իր կյանքից մի բան չավելացնի, այն աստիճանաբար կմարի:

Ծեսի իրականացումը դպրոցում ինքը ծես է՝ կրթական ծես, որի իրագործումը կրթական գործընթացում կրթություն է կյանքով: Ծեսի իրականացումը անարդյունավետ ու ինքնանպաստակ կլինի, եթե այն չկապվի սովորողի կենսագործունեության, նրա առօրյայի, կրթական իրական պահանջների հետ, կրթական խնդիրներ չլուծի:

Ուսումնական հաստատություններում, ինչպես և իրական կյանքում, ծիսական գործունեությունը որոշակի փուլեր է ենթադրում՝

- ծեսի նախապատրաստում
- ծիսակատարություն:

Ծիսակատարությունը ծեսի նախապատրաստական փուլում սովորողների գործունեության, դրա արդյունքների ամփոփումն է:

Ծեսերն այսօր մենք իրականացնում ենք որպես գործունեության ձև, որով երեխան ապրում է՝ խաղում է, երգում, պարում, ընկալում ու ճանաչում: Նախակրթարանում, առաջին, երկրորդ դասարաններում երեխան ծեսն ընկալում է իր երգած երգի, իր պարած պարի, իր ձեռքով պատրաստած ծիսական ուտելիքի, իրի, իր խաղացած խաղի կերպով: Ավելի մեծ տարիքում տոնին ավելանում է հետազոտական աշխատանքը:

Նախքան ծեսի նախապատրաստությունը խումբը աշխատանքային նախագիծ է կազմում: Մենք պատահաբար չգործածեցինք խումբ բառը: Ծեսը դասարանական տոն չէ, համայնքային տոն է: Հետևապես նախատոնական աշխատանքները տարբեր դասարանների սովորողներ կարող են միասին կատարել: Սովորաբար դա այդպես էլ ստացվում է, քանի որ կատարվող խմբային աշխատանքները ընդհանուր, համատեղ, հաճախ ոչ դասարանային գործունեություն են ենթադրում: Ծեսի իրականացման ընթացքի ճիշտ կազմակերպման դպքում լուծվում են կրթական շատ խնդիրներ և ծեսը դառնում է հանրակրթության բաղկացուցիչ:

Ծեսի խորհուրդն ու պատմությունը

Կարևոր աշխատանք է ծեսի մասին տեղեկատվության հավաքումը:

Համեմատաբար փոքրերը կարող են մանկական բանահավաքություն կատարել. մեծերից օրհնանքներ, խաղիկներ, հաշվերգեր, ասույթներ սովորել, եթե կարող են,

նան՝ գրի առնել, պարզել, թե ինչ սովորություններ են եղել, որոնք են պահպանվել, դասարանում ներկայացնել դրանք:

Ծեսի ուսումնասիրման հետ կապված՝ 5-6-րդ դասարանների սովորողներին հիմնականում հետաքրքրում են՝

- այս կամ այն ծեսի հեթանոսական շերտերը.
- այս կամ այն ծեսի քրիստոնեական շերտերը.
- այս կամ այն ծեսը ինչպես են նշում այլ ժողովուրդները:

Սովորողները ուսուցիչների հետ տարբեր աղբյուրներից ինֆորմացիա են հավաքում մոտեցող ծեսի, նրա խորհրդի, պարագաների, սովորությունների, ծեսի հետ կապված իրական և դիցաբանական կերպարների մասին, ավանդություններ և բանահյուսական այլ նյութեր գտնում, կարող են բանահավաքություն անել և այլն:

Ուսումնասիրում են այլ ազգերի համանման ծեսերը: Այս ընթացքում նրանք՝

- օգտվում են ինտերնետից,
- թարգմանություններ են կատարում,
- կարդում են համապատասխան գրականություն,
- աշխատում մեծահասակների հետ:

Կարող են մեծահասակներից գրի են առնել, թե նրանք ինչպես են իրականացրել ծեսը, մեր օրերում իրականացվող ծեսը համեմատել նրանց պատմաձևերի, նախորդ դարերի նկարագրությունների հետ, համեմատություններ կատարել, եզրակացություններ անել, զարգացնել ծեսը՝ ժամանակակից տարրեր ներմուծելով:

Ծեսի, նրա տարրերի, նրանում արտացոլված հավատալիքների մասին էլեկտրոնային տեղեկատվական նյութ են պատրաստում:

Փոքրիկ հետազոտական նախագծեր են իրականացնում:

Այդ ընթացքում նաև ծեսն են յուրացնում: Հասկանալով ծեսի էությունը՝ դժվար չէ ժամանակակից մարդու կյանքում ևս գտնել ծեսեր, որոնք մենք որպես այդպիսին գուցե

չենք էլ ընկալում: Այդպիսիք դժվար չէ գտնել նաև դպրոցական կյանքում, ու սովորողները ուսուցիչների հետ կարող են իրենց գործունեության որոշ ձևեր մշակված ծեսի վերածել, ասենք՝ զարնանային աշխատանքները, ուսումնական որոշ նյութերի ուսումնասիրությունը, դպրոցական որոշ ավանդույթներ՝ ուսումնական տարվա սկիզբ, ավարտ, վերջին զանգ, մեր օրերում ձևավորված տոներ...

Նրանք ոչ միայն հետազոտական, ստեղծական աշխատանք են կատարում, այլև դառնում են իրենց գործունեության նախագծողն ու իրականացնողը: Միաժամանակ ինքնուրույն, որոշումներ կայացնող և դրանք իրականացնող, պատասխանատու մարդ է ձևավորվում:

Լեզվագործունեությունը ծեսից հարստանալու և ծեսն հարստացնելու միջոց

Դժվար է գտնել ավելի հարուստ, կոլորիտով, երաժշտական, բազմաբովանդակ լեզվական նյութ, քան ծիսական բանահյուսությունն է: Նրանում եղած լեզվական կառույցները, չափերը, ռիթմերը, բառաձևերը, համեմատությունները, պատկերները դպրոցականի լեզվամտածողության, լեզվագագացողության զարգացման համար անփոխարինելի են: Սովորողները դասավանդողի հետ տեղեկատու գրականությունից, ինչպես նաև՝ համացանցից, տատիկ-պապիկներից, այլ աբյուրներից փնտրում-գտնում են ծիսական զանազան ստեղծագործություններ, իսկ հետո՝ բանավոր կամ իրենց պատրաստած տեսանյութերի միջոցով դրանք փոխանցում են ընկերներին:

Դրանք յուրացնելով՝ սովորողները իրենք են ստեղծում նմուշեր, որոնք ոչ միայն նրանց ուսումնական գործունեության արդյունք են, այլև ուսումնական նյութ են դառնում իրեն ընկերների համար: Ստացվում են, որ նրանք փոխանակում են իրենց հմտությունները, ձեռք բերած փորձը: Նրանց հորինած հանելուկներն ու ասույթները, օրհնանքներն ու խաղիկները, գովքերն ու ավանդությունները դառնում են ընդհանուրինը, դառնում են ուսումնական նյութ, միաժամանակ հարստացնում են այդ խմբի ծեսի լեզվական պաշարը:

Տեխնոլոգիան ծիսական գրծունեության բաղկացուցիչ

Ծիսական իրերի պատրաստումը տեխնոլոգիական գործընթաց է, որը զարգացնում է երեխայի ստեղծագործական երևակայությունը, ճաշակը, մտածողությունը: Նա մի շարք հմտություններ է ձեռք բերում:

Կարևորում ենք ծիսական պարագաների, հագուստի նոր՝ ժամանակակից տարբերակներ մշակումը, դրանք ժամանակակից նյութերով, տարբեր թափոններով պատրաստելը: Կարևոր է նաև, որ ստեղծված պարագան ֆունկցիոնալ լինի և չդառնա փոշոտվող հերթական նմուշ: Խումբը տարբեր թափոններից գատկաձև աղբաման կամ այլ նպատակների համար տուփ է պատրաստում կամ պոլիէթիլենային շէրով, տարբեր ոչ պիտանի տարբեր լարերով ակլատիզ ու այլ տիկնիկներ է պատրաստում և կախում առաստաղից: Կարող են չորացած ճյուղերով կախարդական գատկաձառեր պատրաստել, մոմլաթե տոպրակներով տարբեր կերպարներ և իրեր ստանալ, որոնք կօգտագործեն առօրյայում: Կամ էլ կարող են փայտե և այլ թափոններից գանազան շրխկաններ պատրաստել: Տոնը խորհրդանշող կամ այլ նախշերով կավե բաժակներ ու այլ իրեր կարող են պատրաստել: Պետք է միտքն աշխատի, մտածողությունը դուրս գա սովորականի սահմաններից, ստեղծագործական երևակայությունն ակտիվանա ու զարգանա: Հագուստի պարագաները ևս կարող են թափոններից պատրաստվել, հետաքրքիր ու յուրահատուկ լինել: Ճաշակի, մտքի, կոկիկության առկայության դեպքում ներկված տարբեր չափերի բանկաներն ու շէրը, մոմլաթը, հին կոճակները, ուլունքները, հովանոցները, հողաթափերը...այս ցուցակը հա կարելի է շարունակել), կարող են հաջողությամբ լրացներ հագուստը և տոնն ավելի գունագեղ ու հետաքրքիր դարձնել:

Ծիսական բացիկներն ու հրավիրատոմսերը ևս կարող են բազմազան ու անսովոր լինել ոչ միայն ձևով, այլև բովանդակությամբ:

Շատ կարևոր է, որ ծեսի բերած գիտելիքը չդառնա ինքնանպատակ, այլ կերպ ասած՝ չմնա պասիվ գիտելիք, այլ լինի շարունակական, անընդհատ ու անընդմեջ:

Ծեսի հետ կապված արարողությունները լաբորատոր և բնագիտական գործունեություն և էկոլոգիական դաստիարակություն

Հանրակրթության ընթացքում իրականացվող գործունեության մի շարք ձևեր դառնում են ծուխի բաղկացուցիչ: Մի դեպքում դա կարող է ծառատունկ կամ ծաղկատունկ լինել (Ծառզարդար, Զատիկ, կանանց տոն) , մի այլ դեպքում՝ ծեսի հետ կապված պաշտանմունքային նյութերի հատկությունների հայտնաբերում փորձերի և արարողական այլ միջոցներով(Վարդավառ, Համբարձում, գարնանացան, Ամանոր, Տրնդեզ): Մի այլ դեպքում սենյակային կամ այլ բույսերի աճեցում կարող է լինել (կանանց տոն, ուստարվա սկիզբ): Խոհանոցում ծիսական ուտելիք-կերակուրների պատրաստումը, որ հատուկ է համարյա բոլոր տոներին, իսկական բնական, լաբորատոր գործունեություն է:

Մարմնակրթություն և ծես

Մի շարք ծեսեր հատուկ արարողություններ ունեն, որոնք կապված են հեն մարդու օրգանիզմի, նրա կենսագործունեության առանձնահատկությունների, ֆիզիկական զարգացման հետ՝ մեծ և փոքր պասեր, մարզական հատուկ խաղեր՝ գոմշակո՞ղիվ, աքլորակո՞ղիվ, ուղտխաղացնոցի: Բացի այդ ծեսերի ծամանակ նախակրթարանների և դպրոցների սաները ազգային մանկական խաղեր են սովորում և խաղում. դա անպայմանորեն մտնում է բոլոր ծիսական ծրագրերի մեջ:

- Երգ-պար-ծես

Կարծում ենք՝ այս մասին բացառություններ տալն ավելորդ է, որովհետև ամեն ինչ շատ ակնհայտ է ու հասկանալի:

Օտար լեզվի ուսուցում այլոց ծեսերի միջոցով

Ծիսական նյութերի թարգմանությունները, այլ ազգերի ծեսերի ուսումնասիրությունները օտար լեզվի արդյունավետ ուսուցման և դրա կիրառման միջոց է:

Ծնողական կրթություն ծեսի միջոցով

Շատ կարևոր է ծնողի մասնակցությունը իր երեխայի ծիսական գործունեությանը: Ծեսը ծնողին համեմատաբար հասկանալի իրողությունն է, նրա ակտիվ մասնակցությունը դրան ավելի դյուրին է, քան դպրոցական որևէ այլ արարողության: Նա պատրաստ է մասնակցել ծիսական բոլոր արարողություններին, որովհետև կենցաղում ինքը դրա կարիքն ունի, որովհետև ինքը դա կիրառում է, բայց նյութին չի տիրապետում, որովհետև ծնողի համար ծեսը նաև կապ է իր նախնիների ու անցյալի հետ: Նա սովորում է իր երեխայի սովորած երգերն ու պարերը, նրա հետ եփում է ծիսական կերակուրները՝ միաժամանակ մասնակից դառնալով իր երեխայի ուսումնական գործընթացին: Երեխան, իր երեխայի ուսուցիչն ու դպրոցը, այդ դպրոցում իրականացվող կրթական ծրագիրը ավելի հասկանալի են լինում:

Արդյունքում ծնողը ոչ միայն կրթվում է, այլև դառնում է դպրոցի գիտակից պատվիրատուն ու գործընկերը:

Մտածողություն և ծես

Մենք շատ կարևորում ենք ծեսի նորացումը, թարմացումը: Կյանքը ինքն է ծեսը փոխում, հարմարեցնում ժամանակի կենսապայմաններին, ժամանակի նորամուծություններին, և մենք համամիտ չենք այն մտքի հետ, որ ծեսը պետք է անփոփոխ պահել: Նախ՝ դա անհնար է, և ինքը ծեսը անփոփոխությունից կմեռնի, ինչպես կյանքն է մեռնում անշարժությունից: Շատ կարևոր է, որ սովորողները այնքան հմուտ լինեն, այնքան ազատ ու ճկուն կարողանան մտածել, որ կարողանան տոնը, ծեսը ավելի հասկանալի, ավելի թեթև ու իրական դարձնեն՝ պահպանելով ծեսի խորհուրդը, բանահյուսական նյութը: Մա ոչ միայն կնպաստի ծեսի կենսունակությանը, այլև կխթանի սովորողների ազատ, գործնական, ստեղծագործական մտածողության զարգացումը, որ պակաս կարևոր չէ, քան ուսումնական որևէ այլ խնդիր:

Ծես նախակրթարանում և 1-4-րդ դասարաններում

Ակունքներին անպայմանորեն պետք է անդրադառնալ,ելնելով տարիքային առաձնահատկություններից: Մնացած հարցերում լավ է օգտվել անսպառ երևակայության զինանոցից, հիշելով. սերմանելուց առաջ պարարտ հող է անհրաժեշտ:

Ես կարող եմ: Դու ցանկանում ես ու պատրաստ ես: Մենք համակարծիք ենք: Դրվեց մի նորի լավ սկիզբ: Միասին. ինչ-որ գիտենք, ինչ-որ լսել ենք, ինչ-որ տեսել ենք... Եկեք հավաքենք ու դասդասենք:

Կրտսեր դպրոցում իրագործվող ցանկացած տոն, ծես ենթադրում է. ազատ, ապահով, անկաշկանդ միջավայր, որտեղ սովորողը կարող է ազատորեն ինքնարտահայտվել, փորձել, առաջարկել, ճանաչել, համադրել, ստեղծագործել:

Գործում են բոլոր միջառարկայական կապերը. աջ ձեռքը հաստատ զիտի , թե ինչ է անում ձախը:

Տոների ընտրության հարցում ուղղորդվում ենք ըստ կրթօջախի տոնացույցի:

Բուն Բարեկենդանից մինչև Ս. Զատիկ բավականաչափ մեծ ժամանակահատված է:

Ինչպե՞ս ենք անցել: Սիրով, խաղաղությամբ, բարությամբ...

«Պիտի սիրես քո ընկերոջը, ինչպես քո անձը»

Ինչե՞ր ենք արել:

Օգնել ենք միմյանց, ուրիշներին:

Հնարավորին չափ մաքուր ենք պահել դասասենյակը, մեր միջավայրը:

Թղթի թափոն ենք հավաքել:

Տնկիներ ենք բերել:

Պոլիէթիլենային շշերից թաղարներ ենք պատրաստել և սենյակային բույսեր տնկել:

Պատրաստել ենք.

- պանո-նախշուն զատիկներով,
- փոքրիկ թռչող զատիկներ,
- ձվիկ-հրավիրատոմսեր,
- ճակտոններ,
- կենաց ծառ,
- ձվիկ- հրեշտակներ,
- ձվիկ-հանելուկներ:

Գնացել ենք մանկական պատկերասրահ, եկեղեցի:

Աճեցրել ենք ածիկ: Աճեցրել ենք ու տեսել, որ «եթե ցորենի հատը հողի մեջ չընկնի և մեռնի, ինքը մենակ կմնա, բայց եթե մեռնի. շատ պտուղ կբերի»:

Ներել ենք միմյանց:

Ահա այսպես. միասին, ձեռք-ձեռքի տված, աշխատելով, հավաքելով, ընտրելով, փորձելով, սպումով ու սիրով անցել ենք մեր ճանապարհը և ուրախությամբ տոնել Սուրբ Զատիկը.

— Քրիստոս յարեալ ի մեռելոց:

— Օրհնեալ է յարութիւնն Քրիստոսի:

— Մեզ Ձեզ մեծ աւետիս:

Այս ամենի արդյունքում ծնվել են գովքեր, երգեր, նամակներ, նկարներ, պատմություններ, տպավորություններ, խնդիրներ, հանելուկներ...

Կրտսեր դպրոցում տոնի, ծեսի և ընդհանրապես ամենի մատուցման մեթոդիկան ոչ թե պարզունակ խաղայինն է, այլ դերախաղայինը, իրատեսականը, շոշափելին, ապրումակցայինը, ինքնուրույնն ու միաժամանակ խմբայինը, փոխանցողը, ուղղորդողն ու ուղղորդվողը:

Ի վերջո, սկզբունքորեն ճիշտ սերմանված տոնը, ծեսը, վերջնական արդյունքում, տարիքային առանձնահատկությունից վերանալով. դառնում է միասնական:

Նոր ծեսերի ծնունդը նոր մտածողության արդյունք

Որքան էլ կարևոր են հնուց փոխանցված ծեսերն ու ավանդույթները, դրանց նորացումն ու, առավել ևս, նորերի ստեղծումը պակաս կարևոր չեն: Մեր կյանքում շատ գեղեցիկ, հետաքրքիր արարողություններ ճշտման, մաքրման, կանոնակարգման կարիք ունեն: Հաճախ դրանք այլասերվում են ժամանակակից բարքերի, պատասխանատու անձանց անտարբերության կամ անկարողության պատճառով՝ վերջին զանգ, կանանց տոներ, գարնանային տոներ, ուսուցչի օր, տառաճանաչության տոն: Կան նաև սովորողների գործունեության ձևեր, որոնք ինքնաբերաբար ծեսի են վերածվել, բայց դեռ չեն ծիսականացվել՝ տարբեր սպորտլանդիաներ, ստուգատեսներ:

Եթե սովորողներն ու նրանց շրջապատի մեծերը ազատ, ստեղծագործ մարդիկ են, ապա նրանց համատեղ գործունեության արդյունքում կարող են նոր, ոչ պակաս գեղեցիկ ծեսեր ծնվել, որոնք նույնպես կդառնան հանրակրթության բաղկացուցիչներ:

Ծիսական պրակների ստեղծում

Որպես ծեսի իրականացման արդյունք սովորողները կարող են ստեղծել ծիսական պրակներ (էլեկտրոնային տարբերակով), որտեղ ներկայացված կլինի ծեսն ամբողջովին, այն բանահյուսական նյութը, պարագաները, որոնք օգտագործվում են ծեսի ժամանակ, ծեսի հեթանոսական և քրիստոնեկան հիմքերը, եթե դրանք կան, ծեսի իրենց իրականացման ընթացքը, իրենց դիտարկումները, իրենց նորամուծությունները, առաջարկները: Այս պրակները կարող են ուղղորդող ուսումնական նյութեր լինել:

Ուզում ենք ավելացնել, որ ծեսը կարելի է և պետք է դիտարկել ոչ միայն հոգևոր և կրթական դաստիարակության, այլ նաև բարոյական արժեքների և էկոլոգիական դաստիարակություն տեսանկյունից: Երեխան, որը Ծառգարդարի տոնին պատրաստվելիս՝ ծառ, ծաղիկ կամ թուփ է տնկում, ջրում է ու խնամում, ծառին

գովաբանում է ու քնքուշ խոսքեր ասում, հազիվ թե ուրիշի տնկած ծառը կոտրի: Արդյունքում շահում է և ուսուցիչը, և սովորողը, իսկ վերջին հաշվով՝ հասարակությունն ու պետությունը, որն այսօր հենց այսպիսի քաղաքացու կրթական պատվեր է տվել դպրոցին: (Տե՛ս Կրթակարգի «Շրջանավարտին ներկայացվող պահանջներ» բաժինը):

Ծեւը՝ հանրակրթության բաղկացուցիչ

Ուսումնական գործընթացի ցանկացած խնդրի լուծում կարելի է իրագործել ծեսի իրականացման ընթացքում, որովհետև այն մարդու կյանքի մի մասն է, դրա տարբեր կողմերի արտացոլումը՝ իր եփ ու թափով, հազ ու կապով, հոգս ու հաշվարկով, երգ ու պարով, տոնով ու տաղավարով:

Եզրակացություն

Ծեսերն ու ծիսակարգը փորձենք դարձնել մեր առօրյա կյանքի մի մասը, մենք պետք է նաև կապը պահենք մանկապարտեզ-երեխա-ծնող-ընտանիք համագործակցության մեջ: Տեսական գրականության ուսումնասիրության և վերլուծության մշակված ծեսերի իրականացման արդյունքում եկա մի շարք եզրահանգումների . Երեխայի զարգացման և նրա անձի ձևավորման գործընթացները փոխկապված են: Երեխայի զարգացմանը, ինչպես նաև նրա անձնավորության ձևավորմանը նպաստող խթանները պայմանականորեն միավորում են երեք խմբի՝ կենսաբանական, սոցիալական և մանկավարժական:

- Երեխայի զարգացմանը նպաստում է զարգացնող միջավայրը, որը երեխայի զարգացման դրդող «առարկայական տարածությունն» է և համարժեք բարոյահոգեբանական մթնոլորտը:
- Նյարդային համակարգի ճկունությունն ու ընկալունակությունն առավել արդյունավետ են դարձնում ցանկացած մանկավարժական գործընթաց:
- Մանկավարժական գործունեների շարքին է պատկանում երեխայի ինքնուրույն գործունեությունը, որը խրախուսվում և ձևավորվում է մեծահասակների մանկավարժական ներգործության շնորհիվ:

Ինքնուրույնության դրսևորումները խթանում են երեխայի զարգացման գործընթացը, նպաստում նոր հաջողությունների ու նվաճումների: Երեխայի ինքնուրույնության արգելակումը մեծահասակների կողմից բացասաբար է անդրադառնում և խոչընդոտում է նրա ընդհանուր զարգացման գործընթացը: Երեխայի ինքնուրույնությունը՝ նրա զարգացման և անձնավորության ձևավորման կարևորագույն գործոն է: Ներկայացված նյութը կարելի է կիրառել ընտանիքում, նախադպրոցական և այլ հաստատություններում: Չէ որ պետք է պահենք ու պահպանենք մեր ազգային մշակույթն ու ավանդույթները:

Գրականության ցանկ

- Ազգային _____ ծեսեր, _____ տոներ. _____ նկարագրություն
Վ. _____ Բղոյան, _____ «Հայ _____ ժողովրդական _____ խաղեր»
Հրանուշ Խառատյան -Առաքելյան, _____ «Հայ ժողովրդական տոները»
Ռ. _____ Հարոյան, _____ «Զատիկ»
Ծեսը՝ ինքնագիտակցության միջոց

- Հիմնական օգտագործված նյութը վերցված է դիպլոմային աշխատանքից

Հղումներ

- Միխիթար Սեբաստացի կրթահամալիր
- Անահիտ Գրիգորյանի բլոգ
- Աշոտ Բլեյանի բլոգ
- Արևելյան-դպրոց պարտեզ